

Сучасні освітні концепції і розвиток інформаційного суспільства в Україні

Вінницький національний технічний університет,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. В статті представлений аналіз базових концепцій освіти, визначена їх роль у забезпеченні доступу до інновацій у різних галузях знань через інформаційні технології. Висувається завдання комп'ютеризації та інформатизації освітнього середовища в Україні, використання можливостей Інтернету і найновіших досягнень науки і техніки у навчальних закладах у відповідь на виклики загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених глобалізаційними, інтеграційними процесами, широким розповсюдженням нових освітніх технологій, сучасних засобів інформації та комунікації.

Ключові слова: освітні концепції; базові концепції освіти; інформаційне суспільство; педагогічні інновації; комп'ютеризація та інформатизація освітнього середовища.

Modern Educational Concepts and the Development of Information Society in Ukraine

Abstract. The article deals with the basic educational concepts, defines their role in providing access to innovations in different fields of knowledge by means of information technologies. The task of computerization and informatization of educational environment in Ukraine is put forward. The article suggests the idea of usage the Internet and the latest achievements in science and technology in educational establishments in response to the universal transformations challenges caused by globalization, integration processes, the widespread introduction of new educational technologies and mass media.

Keywords: educational concepts; basic educational concepts; information society; educational innovations; computerization and informatization of educational environment.

Розбудовчі процеси в Україні супроводжуються суттєвими змінами в царині суспільно-економічних відносин, що передбачає новий тип взаємозв'язку освіти і суспільства в цілому. Освітньо-педагогічні зміни в національному масштабі відбуваються у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених як глобалізаційними, інтеграційними процесами, широким розповсюдженням нових освітніх технологій, сучасних засобів інформації та комунікації, так і суттєвим розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини [3, 9]. Вказані чинники зумовлюють певний динамізм освітнянського простору. Реформування життя суспільства, його демократизація, а також породжений науково-технічною революцією інформаційний вибух, вимагають творчого осмислення з метою вибору стратегії розвитку освіти в Україні. Цілком природним є загострення інтересу до інноваційних процесів, пошуку способів реформування всіх ланок освіти.

Наукові дослідження педагогів, психологів, соціологів спрямовані на обґрунтування перспектив освіти, підготовку підростаючого покоління до життя в умовах інформаційного суспільства, яке накладає певний відбиток на протікання інноваційних процесів в освіті. Але на сьогодні ще не існує єдиної думки щодо сутності і майбутнього цього феномену. Специфіка образів інформаційного суспільства в свідомості людей полягає в недостатній цивілізаційній, ідеологічній, політичній визначеності місця інформаційної перспективи в розвитку країни. У суспільній свідомості панують стереотипи, що зводять його розуміння до розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій. Це «своєрідний штамп, що повторюється в усіх без винятку публікаціях та висловлюваннях в ЗМІ. Але на відміну від звичайного стереотипу, що схематизує і догматизує певні риси конкретних суспільних явищ, його особливість полягає в тому, що на його основі схематизують не тільки безпосередній об'єкт, відтворений в стереотипі – тобто, самі вказані технології, а й технологізують усі системні прояви, перетворюючи політичні, соціальні та культурні процеси управління на ті, які протікають у суспільній свідомості в справжню арену дії пов'язаних з цими

стереотипами уявлень» [5, 28]. Усе це свідчить про перехід від стереотипів інформаційних та телекомунікаційних технологій до виникнення технологічної і комунікативної парадигми, що охоплює суспільство як відкриту систему і розробки нової соцієнтальної парадигми. Вона, зберігаючи здоровий прагматизм науково-технічних інновацій в розвитку цифрових технологій і засобів зв'язку в Україні, має орієнтуватися на розробку соціальних аспектів використання вже існуючих комп'ютерних систем і мереж та на державну й політичну підтримку розвитку когнітивного освітянського, науково-дослідного потенціалу українського суспільства в напрямку створення все більш досконалих програмних систем з широким спектром виконуваної ними соціальної функціональності організацій, інституцій, корпоративних структур. Якщо стереотип інформаційних технологій як засобу переробки, зберігання інформації та створення інформаційних продуктів орієнтував на виникнення в суспільстві окремого інформаційного сектору, то соцієнтальна парадигма, зорієнтована на розвиток когнітивної операційності програмних систем як основи внутрішньої (управлінські, виробничі функції) і зовнішньої, оберненої до людини та її потреб, соціальної функціональності; відтак вона націлює на створення інформаційного суспільства, що охоплює усі підсистеми та елементи [6]. Якщо технологічна і комунікативна парадигма, акцентуючи увагу на інформації як субстанції нового суспільства, розуміла розвиток інформаційного суспільства як віртуалізацію людської життєдіяльності – соцієнтальна парадигма акцентує її на задоволенні реальних потреб людини (освіти, професійної орієнтації, охорони здоров'я, медицини тощо), на наданні їй реальної допомоги. З точки зору технічної й технологічної вже існують передумови для цього: розробляються мультимедійне та дистанційне навчання, експертні системи професійної орієнтації, створені госпітальні інформаційні системи, телемедицина тощо.

Проблема вивчення та гармонізації інформаційного суспільства сьогодні набуває надзвичайної ваги. Особливий інтерес до цих процесів проявляє освіта. Нині в Україні відбуваються значні зміни структури, цілей і завдань освіти, які здійснюються у контексті глибоких соціально-економічних і політичних зрушень, започаткованих у 90-х роках ХХ століття. Людство вступило у третє тисячоліття з новими думками, планами, і, головне, глобальним гуманітарним світоглядом, в епоху глобального гуманізму – час панування гуманітарних цінностей, технологій і мереж. Людина стає основою концептуального розвитку суспільства. ХХІ століття – це постіндустріальна ера цивілізації, епоха організаційних, інформаційних технологій, епоха технологічної культури, епоха бережливого ставлення до людини, її здоров'я і оточуючого середовища [3]. Нинішньому періоду розвитку людства повинна відповідати й нова філософія освіти, розроблені моделі, форми і засоби навчально-виховного процесу. Головне завдання педагогів зводиться не лише до того, щоб дати молодим знання про світ, його закони, але й сформулювати до оточуючого середовища і людей в ньому ціннісні ставлення, озброїти методологією творчих перетворень.

Сьогодні в освітньому просторі України маємо різні підходи до цілей і цінностей освіти. Вони представлені трьома базовими концепціями: традиційною, раціоналістичною та гуманістичною [4]. Об'єднує їх те, що усі вони в розвитку освіти передбачають використання найновіших досягнень науки і техніки, але в розумних межах. Традиційна концепція тривалий час була єдиною і тому ще й сьогодні ми говоримо про її вплив на освіту. У ній провідними визначені постулати: *перший* утверджує положення про те, що основна мета освіти – оволодіння базовими знаннями, вміннями і навичками; *другий* вказує на те, що в навчальних закладах різних рівнів на першому місці має знаходитися вивчення і засвоєння необхідних академічних знань. За різних можливостей і комбінацій в освіті основне навантаження має лежати на базових дисциплінах і найважливіших галузях знання. *Третій* – «морально-освітній постулат, згідно з яким освіта неможлива без засвоєння певних етичних цінностей. У полі зору представників традиційної концепції передусім знаходяться проблеми цілей освіти, навчальних програм, методів навчання. Представники раціоналістичної концепції, найменш поширеної в країні, зосередили свою увагу на найбільш ефективних способах засвоєння знань, а також на розв'язанні завдань практичної адаптації молоді до наявних соціальних умов шляхом застосування відповідних освітніх механізмів. Знання розглядається ними як упорядкована сукупність об'єктивних фактів. Воно пропонується суб'єктам освіти ззовні, як похідне від викладача - «освітнього менеджера». Раціоналісти виходять із порівняно пасивної ролі вихованців, які, набуваючи певні знання, вміння та навички, отримують тим самим адаптивний «поведінковий репертуар», необхідний для відповідного життєвлаштування в суспільстві. Виходячи із такого розуміння сутності освіти, вони і вирішують проблему методів навчання, суть якої бачать у створенні ефективної і всебічно розробленої технології із застосуванням комп'ютерної техніки, інформаційних

систем, спрямованих на засвоєння певної освітньої програми [3,16]. Представники раціоналістично спрямованої філософії освіти настійно доводять переваги поведінкової технології освіти порівняно із традиційними способами організації навчального процесу. З кардинально інших позицій дивляться на філософію освіти представники гуманістичного спрямування. На протиположних підходах з їх книжно-академічною опорою у навчанні, раціоналістам з їх прагматично-адаптивною ідеєю, гуманісти вбачають сенс освіти, її зміст в якості необхідної умови особистісного самовираження людини, можливості найбільш повно й адекватно відповідати природі особистості. Реформування освіти і виховання, зокрема, в напрямі їх гуманізації – нагальна потреба, значення якої дедалі зростає. Адже саме в умовах кардинальних соціально-політичних зрушень, які відбуваються нині в нашій країні, коли трансформуються всі складові суспільного організму, особливо важливо не втратити ціннісних орієнтирів, якими зумовлюється рівень духовного здоров'я нації. Виховання має забезпечити реалізацію духовного потенціалу особистості. Гуманізація – провідний елемент нового педагогічного мислення. Основна сутність освіти у цьому випадку полягає в розвитку особистості. Гуманізація вимагає встановлення зв'язків співробітництва, суб'єкт-суб'єктних відносин в системі учитель-учень, передбачає єдність загальнокультурного, соціально-морального і професійного розвитку особистості. Цей соціально-педагогічний принцип вимагає перегляду цілей, змісту і технологій навчально-виховного процесу. Педагоги, які поділяють «гуманістичну перспективу», у пошуках форм і моделей освітнього простору спираються на такі цінності, як співробітництво, рівність, довіра, взаємодопомога, толерантність, а не на протилежні – технократичні цінності, які знаходять своє відображення у відносинах залежності, конкуренції, ієрархії влади і контролю над іншими. Проявом гуманного ставлення до молоді є і прагнення забезпечити доступ до найновіших досягнень у всіх сферах і галузях знань через інформаційні технології. Аналіз різних концепцій освіти дає підстави стверджувати, що кожна із них може відіграти певну роль у досягненні найкращих результатів тих, хто навчається і у гармонізації інформаційного суспільства. Тому в сучасних умовах на всіх рівнях розв'язується завдання комп'ютеризації та інформатизації освітнього середовища, використання можливостей Інтернету і найновіших досягнень науки і техніки у навчальних закладах усіх рівнів [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. - К. : ІЗМН.- 1996. - 232с.
2. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні / А. Погрібний, А. Алексюк та ін. – К. : Школяр. - 1997. – 150 с.
3. Кремень В. Г. Поступ до нової філософії освіти / Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. - Зб.наук.праць. - АПН України. - Ч.1. - Харків:» ОВС». - 2002. - С. 9-23.
4. Мадзігон В. М. Інформатизація в контексті і демократизації освіти в Україні / Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. - Зб.наук.праць. - АПН України. - Ч.1. - Харків:» ОВС». – 2002. - С. 23-27.
5. Рубанець О. М. Інформаційне суспільство: від технологічної й комунікативної парадигми до соціальної // Практична філософія. - № 3, 2003. - К. : ПАРАПАН. - С. 28-34.

Столяренко Оксана Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, oksanny-81@mail.ru

Столяренко Олена Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Вінниця, olena-best@ukr.net.

Oksana Stoliarenko, Ph.D., assistant professor of Foreign Languages Department, Vinnytsia, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, oksanny-81@mail.ru

Olena Stoliarenko, Ph.D., associate professor, assistant professor of Pedagogics Department, Vinnytsia, Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsiubynskyi, olena-best@ukr.net.